

Bedno stanje učiteljstva in zahteva po odpomoči.

Na javnem splošnem shodu štajerskega učiteljstva v Gradcu, dne 2. februarja 1907, govoril Karel Gassareck. Po originalu poslovenil — ij —
(Konec.)

Moram vam povedati, kako se je godilo deputaciji, ki je o Božiču šla k merodajnim faktorjem pojasnjevati našo bedo in izraziti naše želje.

Deželna šolska nadzornika g. Peter Končnik in g. dr. Josip Tumlriz sta pripoznala naše želje kot opravilne in obljubila svojo podporo.

Poslanec g. Hoffmann pl. Wellenhof in g. E. Wastian sta odvedla odposlanstvo k deželnemu glavarju in finančnemu referentu.

Deželni glavar g. grof Attems je pritrdil, da je stališče učiteljstva dandanes drugačno kot pred leti, zlasti kar se tiče kulturnega dela in družabnega položaja; ali finančno stanje naše dežele je vendar tako, da deželni zbor ne bo mogel skleniti večjih izdatkov; on nam je napram takim sklepom popolnoma objektivni. Ako pa država sanira finance posameznih dežel, je tudi za učiteljstvo upanje, da se mu poboljša njegovo stanje.

Naučni in sedaj tudi finančni referent deželnega odbora, g. dr. Link, je poudarjal, da je on dosegel štajerskemu učiteljstvu plačni zakon od leta 1899., napredovanje po službenih letih, časovni avanzma, dosegel je tudi, da se podučiteljska leta namesto celo nič računajo vsaj za eno tretjino pri določitvi starostnih doklad. Učiteljstvo ga je začelo sovražiti zaradi premale dosege, toda po krivem; zakaj on je dosegel, kolikor je bilo pri razmerah sploh mogoče.

Za letošnje leto, ko je pri deželnem šolskem zakladu in pri učiteljskem penzijskem zakladu primanjkljaja čez 400.000 kron, ne more nič obljubiti.

Glede dejstva, da se je deželnim uradnikom v kljub njih boljšemu položaju v primeru z učiteljstvom plača poboljšala, je odgovoril, da se je to zgodilo čez glavo deželnega odbora. Nadalje je rekel dr. Link, da poslanci ne morejo nič obljubiti, ker morajo oni poznati sredstva deželnega gospodstva in da so oni odgovorni za to, po tem pa jim je tudi uravnati svoje predloge in sklepe.

Moji napor, uspehi in neuspehi.

Spisal Ivan Lapajne.

(Dalje.)

List bi bil mene kakor tudi tovariša Perniška skoro pripravi v velike zadrege, ker sva bila okrajnega glavarja pl. Premersteina ostro prijela. Že je bila uvedena sodnijska hišna preiskava in že so iskali rokopisov. A izgubili so upanje, da bi krivca našli in opustili so preganjanje. Slabše bi se bilo godilo nama in odgovornemu uredniku stavu Lorencu, ako ne bi bil učitelj Maks Ivanetič (kdo ga ne pozna!) poštnjak in korenjak od pete do glave. Mož je bil takrat mlad učitelj v Kranju. Njegov nadučitelj in obenem nadzornik je bil takrat pokojni Kuster. Z njim se je bil sprl in ga zdelal v „Narodu“. „Narod“ je bil zaradi tega konfisciran. Isti dopis je bil poslal tudi v „Slov. Učitelja“, ki je bil seveda tudi konfisciran in tiran celo pred porotnike. Zdaj smo se začeli bati za odgovornega urednika Lorence in za svojo kožo. G. Ivanetič, srčen takrat kakor dandanes, zapazi našo zadrego. Takoj se odloži, da se sodišču javi sam kot pisatelj. Prišel je pred porotnike, ki so bili večinoma nemškutarji. Ivanetič se je hrabro branil, in čeravno je predsednik Heinricher pritiskal na porotnike,

Dne 20. januarja t. l. je odposlanstvo učiteljstva pod vodstvom tovariša Prinzingerja dajalo vabila na današnji shod raznim dostojanstvenikom v Gradcu in je obenem govorilo o pomenu in smotru tega shoda.

Ekscelencija cesarski namestnik grof Clary in Aldringen je odgovoril, da izprevidi, da so plačne razmere štajerskega učiteljstva slabe. On se bo vsakokrat potegoval za izboljšanje. Sistem krajevnih razredov je opustiti in bo on vedno svoj glas povzdigoval za opustitev. Znabiti bo možno izvesti kako regulacijo že pred letom 1909., ko se nameravajo deželne finance vseh dežel sanirati po državi.

Šolski referent deželnega odbora, poslanec Hoffmann pl. Wellenhof, ima natančen vpogled v težavni položaj naše zadeve in dolži finančno stanje dežele kot oviro.

Deželni odbornik pl. Feyrer je zato, da se mora nekaj zgoditi, in sicer več kot popolno vstetje podučiteljskih let in provizoričnih službenih let v penzijo. Vendar se ne bo mogel doseči naš program, t. j. od nas sestavljene temeljne točke in zahteve.

Deželni odbornik Robič je poudarjal, da se je vedno potegoval za učiteljstvo. On je že dolgo delaven v smislu, da se odpravi najobčutnejše bedno stanje, tretji plačilni razred.

Referent dež. šol. sveta, vitez Manger pl. Kirchberg, je izrekel željo, da se njega pošlje na zborovanje, ker bi se rad na tem mestu poučil o našem položaju. Želeti je tudi, da se predloži spomenica deželni oblasti.

Uspeh deputacij je zadovoljiv v moraličnem smislu. Vse osebe so pripoznale, da so naše zahteve pravične in da je potrebno skupno delovanje deželnega šolskega sveta in deželnega odbora. To se pa bo zgoditi moralo in se bo, ker je učiteljstvo složno. Glede najvažnejše strani — izvedba naših želj — pa se opazi nekako cincanje, ki se naslanja na slabe deželne finance. Vendar pa moramo pribiti važno priznanje, da sta zakonodajstvo in država že od nekdaj zahtevala od nas več, kot se nam je pripoznalo po urejenju in plači.

Imamo vzrok, da se nujno izpremeni naš nedostojen položaj. Deželni zbor ni glede vprašanja učiteljskih plač nikdar sklepal velikodušno, on nas sili, naj vedno prosimo in beračimo. To nezadovoljstvo se naj odpravi naenkrat temeljito.

češ: „Man muss ein Exempel schaffen“, je bil Ivanetič od porotnikov oproščen, zakaj mlad nađebuden učitelj se jim je smilil, kakor mi je pravil eden porotnikov, trgovec Hönigman (rodom Kočevar) od Sv. Križa pri Ljutomeru.

Dandanes imamo Slovenci drobnih listov ljudstvu v pouk, zabavo (in zamešanje političnih pojmov) vse polno. Pred 20 leti in več jih pa nič ni bilo. Zato sem se odločil, da ustanovim „Dolenjske Novice“, kateri polmesečnik še dandanes izhaja. List smo ustanovili jaz, dva duhovnika in tiskar Krajec. Čeravno nisem stanoval v Novem mestu, za kateri okraj sem sicer takrat opravljal službo c. kr. okrajnega šolskega nadzornika, vendar sem mu bil v početku le jaz urednik, pozneje pa deloma še profesor-katehet dr. Marinko, ki se je v početku pa bal pred nemškim gimnazijskim direktorjem, stopiti v našo kolo. Za dobro vsebino in za naročnike lista sem se jako trudil, in to skoro le za „božji lon“, ker Krajec ni nikdar prišel na dan s čistim računom, da bi bili mi 4 lastniki lista vedeli, koliko daje dobička ali zgube. Komaj sem 4 do 5 let za list skrbel, kakor skrbi mati za dete, se je začela klerikalna stranka (list niti ni bil liberalen niti klerikalen) na Kranjskem pod vodstvom škofa Misije krepko oglašati in je proglasila, da je „narodnost brez vere“ poganstvo. V

Mi ne prihajamo radi leto za letom kot prošniki in berači in smatramo to kot stanu neprimerno.

No, pa moramo slediti taktiki deželnega zbora in biti nam je sitnim pri politiki deljenja drobtin.

Vi vidite, godilo se nam je kot starim Gevzom pred tri in pol stoletji.

Pravi berači za pravico in kruh smo mi.

Toda tako malo kot so se imeli nizozemski plemenitišči sramovati, kot berači hoditi po ulicah stolnega mesta, takomalo se imamo mi sramovati priti v naše glavno deželno mesto v Gradec ter pokazati vsemu svetu, poklicanim in nepoklicanim, da trpimo bedo in da zahtevamo od svojega kruhodajalca, dežele Štajerske, od pomoči.

Poglejte stotine iz vseh delov naše dežele; vzdignili smo se iz bridke bede — darovali smo zadnji vinar — in sedaj smo tukaj!

Zlo je, če se vzdignejo Gevzi — še večje zlo pa je, če se jih odvrne in če morajo zavitek papirja, ki vsebuje njih prošnje, menjati z drugimi sredstvi, katere pa bo taka organizacija, kot je danes tukaj zjedinjeno učiteljsko vse dežele, vse kakor našlo in jih znalo porabiti v boju.

Mi se ne bojimo niti prihodnjega vojvode Albe — tudi ta bo našal svojega premagalca. Mi se bojujemo po sredstvu gospodarskega izboljšanja našega položaja, za duševno svobodo in narodnostni napredek in to bodi danes povedano: Mi ne mirujemo in ne počivamo prej, dokler ne bo učiteljski stan tako situiran, kakor ga ljudstvo potrebuje, povzdignjen iz bede, prost in svoboden in spoštovan!

Nepozabni Henrik pl. Kleist nam je zapustil časovno sliko: Mihaela Kohlhaasa. Ta ni mogel nikjer doseči svoje pravice. Videl je svoj poklic v nevarnosti zaradi gospodovalne struje; obrnil se je zaman na varuhe reda ter je končno segel po samopomoči.

Šele ko sta Wittenberg in Lipsko gorela, mu je bila dana pravica. Tudi dandanes so moči, ki izrabljajo ubožca, ki pa vračajo njegovo togovanje in ga motijo v državnem redu. Tak ubožec, vendar pravično misleč, je ves učiteljski stan.

Stavim vprašanje na mogočnejše: „Ali ga hočete gnati k neprimernim sredstvom obupa, s katerimi si naj priboruje

pravo na dostojno stališče in zadostno plačo? Svarim pred škodo, ki bi zadela vso družbo!

Polagam pa štajerskemu učiteljsstvu na srce, se ne vezati glede prihodnjih volitev tako dolgo, dokler ni govoril štajerski deželni zbor in se ni odločil, ali ustreže našim zahtevam ali ne.

Dobro, če nam bo mogoče, prej se odločiti. Toda sedaj: puško k nogi!

Pri volitvi pa se bo učiteljsstvo pokazalo politično zrelo, njega glas se bode moral smatrati kot složno mnenje vsega stanu. Mi bomo edini in glasovali: za tega, ki nam pomaga kot resnični ljudski mož, proti temu, ki nas vodi kot junak fraz za nos.

Sredstva, ki bi jih priporočal učiteljsstvu za izboljšanje položaja, so:

Resnično razkazovanje naše bede, razkazovanje slabih nasledkov za ljudstvo in učiteljsstvo, naj-nujnejša prošnja na deželo in državo, da storita svojo dolžnost, kakor predpisuje zakon.

Druga sredstva učiteljsstvu niso na razpolago.

Ono je brez orožja v slučaju odklonitve.

Brez orožja — razen volilne glasovnice pri vseh volitvah, razen njegove agitacijske moči med ljudstvom in razen uteži njegove moralne, duševne in narodne naloge v ljudstvu.

Vendar to je orožje, ki ne dela od danes do jutri, katerega moč se spozna šele po letih in desetletjih.

Ta čas moramo biti pripravljeni na tolažbo, na vodenje za nos in na odklonitev.

Prosto vam je, se v potrpežljivosti še nadalje vaditi in kot stari idealisti ginevati v bedi in v sili — ali pa si poiskati druge voditelje, ki jim brezsrčno odklanjanje vseh naših prošenj umiri vest in ki priporočajo druga sredstva. Od teh sredstev pa bi bila prizadeta eksistenca tisočev našega stanu. To bi bil prepričevalni dokument časov — sramota za vse vlade.

Ja, Kummer, Sorge und Lebensnot:

so heißen des Lehrers Penaten.

Im Herzen die Sorge um's karge Brot;

so streut er der Zukunft Satten.

deželnem zboru so se klerikalci združili z nemškutarji in hrbet obrnili takrat še pravi narodni stranki, ki ni imela lastnosti današnjih liberalcev. V tej narodni stranki je bil kot deželni poslanec tudi Gorjup, slovenski mecén. Slovensko višo dekliško šolo je takrat ponudil deželi kranjski, a zveza klerikalno-nemška v zbornici je bila ta dan odklonila, kar je blagega mecéna tako razžalilo, da je izstopil iz deželnega zbora. Ta dogodek sem hotel opisati v svojih „Dol. Novicah“, a Krajec je nelastniku lista, dr. Marniku, dal do lista toliko pravic, da „Dol. Novice“ niso takrat pisale nič o tem izdajstvu kranjskih klerikalcev. To je bilo vzrok, da sem se sprl s solastniki tega lističa, od katerega sem se poslovil okoli l. 1890. — Ko je bila ob tem času „Zveza slovenskih posojilnic“ v Celju izvrševanje tiskarske koncesije izročila Dragontinu Hribarju, sem bil z njim vred ustanovil „Domovino“, ki sem ji bil nekaj let največ le jaz urednik. Ko je začel list vsak teden izhajati, niso več moje moči zadostavale zanj. Pod mojim uredništvom je bil list z ozirom na naš domači politični prepir „nad strankami“, kakor je še dandanes. — Od leta 1898. pa do letos sem urejeval mesečnik „Slovenske zadruge“ v pouk posojilnicam in drugim zadrugam. Zdaj prepustim ta listič „Zadružni zvezi“ v Celju.

V starem šolskem zakonu (Politische Schulverfassung), ki je bil v veljavi do leta 1868., 1869., 1870., niso bile realije v ljudski šoli predpisane. Zaraditega jih tudi niso učili in zaraditega tudi ni bilo učnih knjig za ta predmet. Komaj je pa prišla že prva novih šolskih postav (25. maja 1868) na dan, že so začeli Nemci pisati učne knjige tudi za pouk v realijah v ljudski šoli in imeli so jih ti že v letih 1869—1875 nekaj na razpolaganje. Slovenci smo se pa šele potem zbudili. Takrat so nemški pedagogi, vladni in privatni, priporočali knjige za realije, osobito za zemljepis, zgodovino, prirodopis in fiziko, v rabo na višji stopnji ljudske šole, osobito že v tretjem (pozneje ne več), četrtem, petem itd. razredu ljudske šole; zakaj v berilih je bilo takrat malo trarine za te realistične predmete.

Zato sem se jaz že v letih 1872—1880 podal na delo in spisal, oziroma poslovenil za rabo v ljudskih šolah učiteljem in učencem razne knjige in knjižice, n. pr. zemljepis (Kocenov), zgodovino (Netolička), opis slovenskih pokrajin, pripovedi iz zgodovine Štajerske (dr. Krones), prirodopis in fiziko (Netolička), fiziko in kemijo (Decker), geometrijo, gospodinjstvo, domoznanstvo kranjske dežele i. dr. Pri teh knjigah, od katerih so bile nekatere le ponatiski iz časopisov („Učiteljski Tovariš“, „Slovenski učitelj“, „Edinost“),

Und steh'n die wogenden Halme beschwert
vom Korn sing gold'ner und gelber:
Ein Volk, das seine Lehrer nicht ehrt,
das achtet sich auch nicht selber.
Drum unverzagt, und ruft es laut
und weist eure Wunden und Narben:
Wem man sein heiligstes Gut vertraut,
den lasse man auch nicht darben!
Ihm soll die schmutzige Not nicht droh'n
gleich einer schattenden Wolke,
er soll nicht betteln um seinen Lohn
bei einem reifen Volke!

Tako se glasi „Novoletni pozdrav 1907“ na bojujoče se avstrijsko učiteljstvo, ki nam ga je pel Maurice von Stern.

Hvala mu za iskreno besedo!

Govoril sem iz polnega srca od Vas in k Vam, ljubi kolegi in koleginja. Omejil sem se na najvažnejše. Pa marsikateri vas ve še natančneje, popolnejše podatke. Ven z njimi! Danes je dan, ko govorimo in hočemo biti tudi slišani.

Postavodajstvo l. 1869. je reklo, da je svobodni učiteljski stan potreben.

Naša naloga pa je doseči, da se učitelja ne bi imelo kot duševnega delavca zadnje vrste.

Zato vas vse prosim, cenjeni poslanci, naši višji, tovariši in tovarišice:

Sodelujte z vsemi močmi, da se poboljša naše stanje! To je za dobro narodu!

Beda našega kmeta.

Spisal V. Strmšek.

(Konec.)

5. Davčne olajšave, podpore po vremenskih ne-
zgodah i. dr. zakonodajske določbe.

Če bi državna in deželna uprava hotela dvigniti kmetiški stan, bi mu gotovo lahko znatno pomagala z davčnimi olajšavami in posebnimi ugodnostmi. A toliko je gotovo, da bi se propad kmetiškega stanu ne zadržal, tudi če bi se kmetom vsi davki odpustili in bi se nič drugega zanje ne storilo.

ker ni bilo dobiti založnika, sem imel srečo, da so učitelji radi sezali po njih, četudi niso bile odobrene (razen ene) od vlade. Temu je bilo vzrok nekoliko to, da vlada slovenske šolske literature ni pospeševala, nekoliko to, da nekatere knjige niso bile (n. pr. prirodopis) brez hib, ker so se tiskale (imenoma prirodo-
pis v Brnu) v takih tiskarnah, v katerih niti en stavec ni bil več slovenščine, in ker so imele vkljub večkratni korekturi pre-
več tiskovnih napak.

A zaradi napak mojih knjig nadzorniki niso preganjali, ampak zaraditega, ker so bile slovenske. — N. pr. nadzornik Ambrožič (iz Železnikov doma, oče imenitnih „Ambrotschütz“ov) „Armbrutschütz“, ki je bil pred 45 leti podučitelj v Ljutomeru, kjer je že čital Neue freie ali Alte Presse, je nekje ob Dravi prišel v šolo odprl učiteljevo miznico, našel ondi nekaj mojih knjižic in jih raztrgal vpričo učitelja in učencev. In ta mož še zdaj v Gradcu deli kruh — slovenskim in nemškim učiteljem na Spodnjem Štajerskem. katerim odreže večji in boljši kos, si lahko mislimo.

S spisovanjem knjig sem imel veselje, ako sem videl, da je rokopis zagledal beli dan. Jako me je pa peklo, ako sem pisal in pisal, pa zastoj, da je bilo papirja, tinte, časa in truda škoda. Tako se mi je pripetilo pri firmi Tempsky, kateri ime-
nitni firmi sem bil prej že sicer spisal kakšne malenkosti, (n. pr. slike za nazorni nauk in še nekaj sličnega). (Dalje.)

Tudi podpore po vremenskih ne-
zgodah ne bodo zadrževale tega propada in če bi bile še enkrat tolike, dasi rad priznavam, da rešijo marsikoga za kratek čas iz hipne zadrege in da jih dovoljujejo z najboljšim namenom.

Kakor rečeno, na zakonodajnem potu bi se dalo tudi za kmeta mnogo storiti, a kmet mora biti poprej toliko naobražen, da se bo lahko okoristil s takimi udobnostmi! Do tistih dob pa naj obdela to polje in stavi primerne predloge kak strokovnjak, ki ve, kako se delajo zakoni in koliko se da dognati pri naši finančni upravi.

Končno si dovoljujem staviti še poseben nasvet, ki bi se dal menda v kratkem izvesti in bi potem donašal kmetijstvu obilnih koristi, če bi se prav izvajal.

Namesto sedanjih potovalnih učiteljev naj se nastavi pri okrajnih glavarstvih posebni kmetijski strokovnjaki, bodisi za ves obseg okraj-
nega glavarstva ali pa za posamezne dele, ki za-
htevajo enakomerno obdelovanje.

Ti strokovnjaki naj bi natančno preštudirali njim odločeno ozemlje in način obdelovanja, oni bi naj to vsako leto večkrat prepotovali in bi naj ljudem na licu mesta svetovali potrebne izpremembe bodisi v nasadih ali v obdelovanju. Če vidijo n. pr., da bi kje bolje storil travnik kot njiva, naj bi napotili lastnika, da to izpremembo izvrši; kjer bi se lahko opravljalo delo s stroji, naj bi jih kmetom nasvetovali itd. Oni bi pa tudi morali priti na lice mesta, če bi jih kakšen posestnik prosil, da mu svetujejo glede obdelovanja njegovega posestva. Sploh bi naj bili ti strokovnjaki pri kmetijstvu to, kar so n. pr. inženirji pri stavbah ali kar bi imeli biti šolski nadzorniki pri šolah.

Če se ta nasvet izvrši, bi država ne imela mnogo večjih stroškov kot jih ima danes, a ti bi bili mnogo boljše naloženi.

Končati hočem! Naj gredo te vrstice v svet in naj se sprejmejo z isto dobrohotnostjo, kakor jih jaz pošiljam. V svesti sem si, da ne bom z njimi še rešil kmeta, a tako neskromnih smotrov tudi nikdar nisem gojil. Zadovoljen sem že, če bom le nekoliko pripomogel, da se začne kmetijsko vprašanje vsestransko razpravljati. Prosim torej svoje somišljenike še enkrat, da se tudi oni oglasijo in popravijo, kar je tukaj napačnega in dostavijo, kar je pomanjkljivega. Združimo se za našega kmeta — za naš narod!

Iz naše organizacije.

Kranjsko.

Zborovanji v Ljubljani. V sredo, dne 27. t. m., sta zborovali v „Narodnem domu“ v Ljubljani „Narodna šola“ in „Vdovsko društvo“. Poročilo priobčimo prihodnjič, ker nimamo danes prostora.

Ljubljansko učiteljsko društvo je priredilo v tekočem mesecu že drugo predavanje, in sicer to na čast iz Štajerske, Primorske in Kranjske k učiteljski organizaciji došlim tovarišicam in tovarišem.

Na večer 26. marca so bili ob 8. uri vsi prostori restavracije hotela „Južni kolodvor“ nabito polni. Tudi gostov iz drugih stanov nismo pogrešali. Bil je večer, kakršnih ima učiteljstvo bore malo. Kaj lahko se je tedaj izrazil predsednik Dimnik v svojem pozdravu, da bi vsakega in vsako z navdušenjem objel.

Pa ne samo srečno zbran večer, temveč tudi tema: Naš jezik, naša kultura, osobito pa predavatelj dr. Ilešič, je privabil učiteljstvo v ljub sestanek.

Presrečno od predsednika in zbranih pozdravljen, je pokazal v enournem govoru prvotno notranjo jezikovno obliko krstnih imen in priimkov. Prva naloga je dvigniti kmeta na jezikovnem polju. Jezik je dete znanosti, dela na zdravi podlagi zdrave iz-
raze. Naraven govor je mehaničen, v kulturnem govoru je pa